

Чуб О. В.,

аспірант,

кафедра управління персоналом та економіки праці

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

oxanach@bigmir.net

Чуб О. В.,

аспірант,

кафедра управління персоналом и экономики труда

ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана»

Chub O. V.,

postgraduate,

Department of Personnel Management and Labor Economics,

SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ

ПРЕДПОСЫЛКИ ЭФФЕКТИВНОЙ ЗАНЯТОСТИ МОЛОДЕЖИ

PREREQUISITE FOR THE EFFECTIVE YOUTH EMPLOYMENT

Розглянуто тенденції зайнятості на молодіжному ринку праці. Узагальнено проблеми переходу молоді на ринок праці. Визначено передумови забезпечення ефективної зайнятості молоді.

Рассмотрены тенденции занятости на молодежном рынке труда. Обобщены проблемы перехода молодежи на рынок труда. Определены предпосылки обеспечения эффективной занятости молодежи.

The article aims to identify the main prerequisites for ensuring effective youth employment. First the article proposed to consider the effective employment separately for youth. Results of the research can be used for the further research and development program to promote youth employment. Summarizing, we can say that the situation in the youth labor market depends on defining processes that occur on aggregate labor market and the economy in general. According to the author, a precondition for the effective employment of Ukrainian youth, in addition to the above, a high level of education, this is confirmed by national and international studies, as well as one of the best European youth legislation. Therefore, the development of measures to promote effective youth employment should be the part of the national strategy for employment that will solve a number of important social and economic problems of society.

Strategic direction for further researches is determined the formation of a reasonable mechanism for promoting effective youth employment based on social dialogue at all levels — government, business structures and levels of employee meets the requirements of economic space.

Ключові слова. Молодь, ринок праці, молодіжний ринок праці, зайнятість, ефективна зайнятість.

Ключевые слова. Молодежь, рынок труда, молодёжный рынок труда, занятость, эффективная занятость.

Key words. Youth, labor market, youth labor market, employment, effective employment.

Вступ. Одним із векторів сучасних трансформацій соціально-трудової сфери в глобальному та національному масштабах стало погіршення зайнятості. Скорочення робочих місць призводить до збільшення чисельності безробітних і особливо молоді. Молодим людям усе складніше знайти перше робоче місце, а його пошуки вимагають багато часу та зусиль. Тривалий пошук бажаної роботи призводить до зниження трудової мотивації, а також до утворення маргінальних груп молоді, які частіше потрапляють у сферу неформальної економіки, в тому числі в її кримінальний сегмент. Тож зазначені проблеми заслуговують особливої уваги з боку держави. Виконання державою соціальних функцій передбачає виявлення і вирішення проблем ринкового саморегулювання. Так, у сфері зайнятості важливим соціальним питанням є працевлаштування економічно активного населення, особливо молоді на гідні робочі місця. Зайнятість населення є показником економічного і соціального розвитку держави, тому ефективна зайнятість має розглядатись як головний орієнтир і передумова соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Загальні питання формування та розвитку ринку праці розглядаються у працях закордонних і вітчизняних учених. Теоретичною основою дослідження проблем зайнятості населення є праці таких зарубіжних економістів Дж. М. Кейнса, А. Маршалла, А. Філіпса, А. Оукена. Соціальні та економічні аспекти проблеми зайнятості та розвитку ринку праці висвітлено в роботах вітчизняних учених І. Гнибіденка, О.Грішньої, А. Колота, Ю. Маршавіна, В. Онікієнка, І. Петрової, В. Петюха та ін. Окремі аспекти зайнятості та переходу молоді на ринок праці висвітлено в дослідженнях Е. Лібанової, Л. Лісогор, І. Марченко, О. Цимбала, О. Яроша та ін.

Загрозливі процеси в соціально-трудовій сфері висувають перед наукою і практикою необхідність переосмислення низки теоретико-методологічних уявлень і обґрунтування нових методичних положень щодо механізму регулювання зайнятості молоді на всіх рівнях управління (державному, регіональному, галузевому, на рівні роботодавця та громадських організацій). Потреба в розробці і реалізації системи заходів регулювання працевлаштування і ефективної зайнятості молоді посилюється під впливом демографічного спаду і тенденції старіння населення. Тому виникає необхідність визначення пріоритетних напрямів забезпечення ефективної зайнятості молоді.

Постановка завдання. Глобальні світові тенденції впливають як на національну економіку загалом, так і на соціально-трудову сферу зокрема, що вимагає активізації досліджень особливостей розвитку молодіжного ринку праці з метою виявлення основних передумов забезпечення ефективної зайнятості молоді.

Результати дослідження. Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, неоднорідною за рівнем освіти, професійної підготовки, ціннісними орієнтаціями, соціальною та економічною активністю. Як правило, молодь, маючи розвинені фізичні й прогресивні інтелектуальні здібності, може виробляти матеріальні блага та надавати послуги з більшою продуктивністю, ніж на це спроможні представники інших вікових груп. Поряд з цим для молоді є типовими загальні соціальні проблеми, які пов'язані зі стартовими кар'єрними умовами — отриманням освіти, початком трудової діяльності, проблемами професійного зростання. Часто молодим спеціалістам не вистачає професійної підготовки та відповідного трудового досвіду щоб конкурувати на рівних з представниками інших вікових груп економічно активного населення.

У періоди економічних спадів молодь як суб'єкт економічної активності часто є останньою, кого хочуть наймати, і першою, кого звільняють. Проблема зайнятості української молоді наразі стоїть дуже гостро і заслуговує на увагу всіх суб'єктів впливу на молодіжний ринок праці.

Дані Державної служби статистики України за період з 2010 по 2014 роки демонструють низький рівень зайнятості осіб у віці 15—24 роки та стрімке зниження чисельності зайнятої молоді у 2014 році серед усіх вікових груп (табл. 1). Вікові межі молоді в українському законодавстві неодноразово змінювались, тому при статистичних зіставленнях виникають деякі складнощі, як наприклад, у порівнянні вікової групи 30—34 роки (до 2013 року в офіційних джерелах наведено показники тільки для вікового діапазону 30—39 років).

Таблиця 1

РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ У 2010-2014 рр.

у відсотках до відповідної вікової групи

Вікові групи	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
15—24	33,5	33,9	33,7	32,5	29,5
25—29	72,0	72,4	73,8	73,8	71,6
30—34				79,8	74,9
30—39	78,1	78,1	78,8		

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.dcz.gov.ua

Низький рівень зайнятості серед осіб віком 15—24 роки обумовлений тим, що молодь у такому віці навчається і не має стійких конкурентних переваг на ринку праці. При цьому, за даними Державної служби зайнятості України, у 2013 році серед осіб віком 15—24 роки рівень безробіття був нижчим, ніж у середньому по країнах Євросоюзу, де він становив 23,2 % (табл. 2) [2].

Таблиця 2

РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ (ЗА МЕТОДОЛОГІЄЮ МОП) У 2010-2014 рр.

у відсотках до відповідної вікової групи

Вікові групи	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
15-24	17,4	18,6	17,3	17,4	23,1
25-29	10,4	9,2	9,5	8,7	11,1
30-34					9,3
30-39	8,2	7,3	6,7	6,4	

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.dcz.gov.ua

У висновках результатів дослідження «Перехід на ринок праці молоді України», проведеного в травні 2014 року, зазначено, що головною проблемою переходу молоді від навчання до стабільної роботи в Україні є недосконале узгодження механізмів функціонування системи освіти та ринку праці. Через це проблеми наявності робочих місць, неефективність інфраструктури підтримки працевлашту-

вання та територіальної мобільності, складність адаптації на робочому місці, недостатня привабливість заробітної плати та інших характеристик зайнятості, набувають другорядного значення [5].

На думку автора, дослідження молодіжного ринку праці не враховують особливості етапів переходу молоді на ринок праці різних вікових груп. Слід виділити такі чотири етапи переходу молоді на ринок праці: перший — закінчення школи та отримання атестата про базову загальну середню освіту (14—15 років); другий — закінчення школи та отримання атестата про повну загальну середню освіту (16—17 років); третій — закінчення навчання у професійно-технічних навчальних закладах та отримання диплому відповідного рівня кваліфікації (17—18 років); четвертий — закінчення навчання у вищих навчальних закладах та отримання диплому відповідного рівня кваліфікації (21—23 років).

Щоб допомогти кожній молодій особі реалізувати свій талант і баланс знань для подолання проблеми працевлаштування на перше робоче місце і підвищення рівня конкурентоспроможності, варто розробити окремі програми сприяння ефективній зайнятості молоді, які б враховували етапи переходу до ринку праці окремих вікових груп молоді з усіма притаманними їй особливостями (теоретичні і практичні знання, досвід, психологічні і фізіологічні особливості).

Нормативно-правова база України щодо працевлаштування молоді орієнтована на міжнародні правові акти і гарантує працездатній молоді рівне з іншими громадянами право на працю, але враховуючи викладене, очевидними є недоліки у реалізації законодавчих норм на практиці [6].

У документах МОП зайнятість розглядається як основний фактор суспільного розвитку в поєднанні її економічних і соціальних складових [9]. Конвенцією про політику в галузі зайнятості № 122 передбачено забезпечення:

- сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості;
- роботою всіх, хто готовий стати до роботи і шукає роботу;
- якомога продуктивнішою роботою;
- свободою вибору зайнятості і найширших можливостей для кожного працівника здобути підготовку та використовувати свої навички і здібності для виконання роботи, до якої він придатний [3].

Найчастіше ефективну зайнятість дослідники характеризують з двох точок зору: з економічної — як найраціональніше використання людських ресурсів і соціальної — як найповнішу відповідність праці інтересам людини [1].

Сутність категорії «ефективна зайнятість» стосовно молодіжного сегменту ринку праці в сучасних дослідженнях використовується, в основному, для характеристики зайнятості населення в масштабах територіальних економічних систем, тобто економіки країни в цілому, або її регіонів. У цьому випадку ефективною зайнятістю вважається зайнятість, при якій зведено до мінімуму циклічне безробіття та існує достатній резерв робочої сили для структурних маневрів у національному господарстві. Тобто, це таке використання людських ресурсів, при якому досягаються максимальний матеріальний результат і соціальний ефект при мінімальних затратах праці (в т.ч. робочого часу) і при мінімальних соціальних витратах.

На думку російських науковців, застосування категорії «ефективна зайнятість» до молодіжного сегменту ринку праці, є не тільки доречним, але і необхідним, тому що тільки такий підхід може дати повну характеристику економічної ефективності застосування праці молоді, особливо з якісної сторони.

Отже, ефективна зайнятість молоді — це зайнятість, яка дозволяє забезпечити молодим спеціалістам гідний дохід, можливості не тільки реалізації професійного

та інтелектуального потенціалу, набутого у процесі навчання, але і його зростання та вдосконалення.

Формування ефективної зайнятості молоді дозволить вирішити низку значущих соціальних та економічних проблем. По-перше, стабільний і гідний дохід забезпечить можливість утримувати сім'ю, вирішити житлові проблеми, відпочинку, освіти і виховання дітей. По-друге, цікава робота, сприятиме реалізації потенціалу молодих спеціалістів, що призведе до підвищення ефективності виробництва та дозволить «запустити» механізми економічного зростання; по-третє, цікава, гідно оплачувана робота сприятиме «закріпленню» молоді в місцях традиційного проживання, знизить відтік економічно активного, освіченого населення з «периферії» до «центру», тобто у великі міста. Це також забезпечить економічний ефект, оскільки витрати, пов'язані з отриманням освіти та кваліфікації, будуть відшкодовуватися на тій же території. Економічний результат буде отриманий у вигляді приросту валового продукту, в тому числі за рахунок збільшення сукупного попиту і появи мультиплікативного ефекту.

У віці 21—24 років більшість молодих людей відчувають так званий «шок від реальності», пов'язаний з тим, що їх ідеальні уявлення про майбутню трудову діяльність вступають у протиріччя з реаліями зайнятості. Саме на цей вік припадає і період початкового етапу становлення кар'єри, що характеризується входженням в організацію, знаходженням свого місця в ній. Тому необхідні спеціальні адаптаційні молодіжні програми, які б допомагали молодим співробітникам адекватно сприймати існуючу в соціально-трудої сфері ситуацію. Неefективна і неповна зайнятість молоді негативним чином позначається на економічних і соціальних процесах у суспільстві: призводить до подальшого демографічного спаду, відтоку робочої сили з периферії у міста-мегаполіси, до інших країн, а також у тіньовий сектор економіки, що загострює криміногенну ситуацію (проявляються соціальні патології: алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, злочинність). Також, неefективна зайнятість молоді позначається на гарантії пенсійного забезпечення, відсутності спадкоємності поколінь у трудовій сфері, а найголовніше, зниженні мотивації до інноваційної діяльності [10].

Оскільки в процесі залучення молоді до праці приймають участь кілька зацікавлених сторін, то визначати ефективність доцільно з позиції кожної з них. Тобто, питання забезпечення ефективної зайнятості молоді слід розглядати на трьох рівнях: на державному, на рівні підприємств та на рівні працівників.

На рівні держави основними передумовами ефективної зайнятості молоді мають бути:

- посилення контролю за дотриманням норм чинного законодавства, що стосується праці молоді;
- забезпечення інвестиційної підтримки молодіжного підприємництва;
- удосконалення механізму визначення потреби ринку праці у спеціалістах з вищою освітою та кваліфікованих робітниках відповідно до прогнозних показників розвитку сфер економіки та регіонів;
- запровадження підрозділів щодо сприяння працевлаштуванню у навчальних закладах всіх рівнів підготовки з урахуванням досвіду функціонування таких підрозділів у вищих навчальних закладах та міжнародного досвіду;
- залучення громадських молодіжних організацій до формування та реалізації державної молодіжної політики в сфері зайнятості молоді [7].

На рівні підприємства:

- обґрунтованість вимог до працівників;
- створення умов для швидкої адаптації та закріплення на робочому місці;
- гідний дохід відповідно до кінцевих результатів;

- забезпечення сприятливих умов для поєднання роботи з навчанням;
- залучення до співпраці з закладами освіти.

На рівні працівників:

- адекватність вимог до роботи;
- відповідність уявлень рівню компенсації трудових зусиль;
- безпека здоров'я і належних умов праці;
- реалізація власних потреб.

Отже, для забезпечення ефективної зайнятості молоді, необхідна не тільки підтримка держави, але й залучення інших суб'єктів впливу на молодіжний ринок праці (представників роботодавців, громадських і молодіжних організацій), що сприятиме виробленню заходів впливу на зміни економічної поведінки представників молодіжного сегменту ринку праці.

Висновки. Підсумовуючи, можна констатувати, що ситуація на молодіжному ринку праці визначальною мірою залежить від процесів, які відбуваються на сукупному ринку праці та в економіці країни загалом. На думку автора, передумовами забезпечення ефективної зайнятості української молоді, окрім зазначених, є високий рівень освіченості, який підтверджується вітчизняними і міжнародними дослідженнями, а також, одне з кращих у Європі молодіжних законодавств. Тому розробка заходів щодо сприяння ефективній зайнятості молоді з урахуванням особливостей етапів переходу на ринок праці повинна бути складовою національної стратегії зайнятості, що дозволить вирішити низку значущих соціальних та економічних проблем суспільства.

Стратегічним напрямом подальших досліджень визначено формування обґрунтованого механізму сприяння ефективній зайнятості молоді на основі соціального діалогу на всіх рівнях — державному, підприємницьких структур і рівні працівника, що відповідатиме вимогам економічного простору.

Література

1. *Галкина Е.Н.* Эффективная занятость специалистов на современном этапе развития экономики. Автореферат диссертации. М., 2004. // Научная библиотека диссертаций и авторефератов [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.dissercat.com>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Конвенція про політику в галузі зайнятості №122. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_062
4. *Онiкiєнко В. В.* Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення: монографія / В. В. Онiкiєнко. — К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. — 456 с.
5. Перехід на ринок праці молоді України / Елла Лібанова, Олександр Цимбал, Лариса Лісогор, Ірина Марченко і Олег Ярош, Міжнародне бюро праці, Програма молодіжної зайнятості, Департамент політики зайнятості. — Женева: МОП, 2014 (Work4Youth publication series ; No. 11, ISSN: 2309-6780 ; 2309-6799 (web pdf)).
6. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України № 2998-ХІІ від 05.02.1993 р. // Відомості Верховної Ради України від 20.04.1993. — 1993. — № 16. — (Офіц. вид.: Щотижневий нормат. бюл. укр. та рос. мовами / Верховна Рада України). — К.: Парламентське видавництво, 1993.
7. Резолюція, прийнята за результатами проведення Всеукраїнського форуму, спрямованого на вирішення питання зайнятості молоді, розв'язання проблем безробіття молоді, зокрема її працевлаштування на перше робоче місце. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dsmsu.gov.ua/media/2014/12/15/9/Proekt_rezoluciyi.pdf
8. *Статівка Н.В.* Подолання дисбалансу на молодіжному ринку праці методами державного регулювання / Н. В. Статівка, А. А. Батюк // Актуальні проблеми державного управління. — 2014. — № 1. — С. 40— 50.

9. Стратегія Міжнародної організації праці. Соціальне забезпечення для всіх: розбудова мінімальних рівнів соціального захисту та всеосяжних систем соціального забезпечення: узагальнений виклад. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_233233.pdf

10. Суворова В.В., Эффективная занятость молодежи как условие перехода к инновационной экономике: сущность, институциональные предпосылки формирования / В. В. Суворова, Ю. М. Мезенцев // Вестник Саратовского государственного технического университета. — 2010. — № 49. — С. 268—279.

References

1. Galkina, E.N. (2004), «Effektivnaya zanyatost spetsialistov na sovremennom etape razvitiya ekonomiki», Abstract of Ph.D. Thesis, Economics and management of national economy, Moskva, Russia.

2. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 15 June 2015).

3. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (1984) «Convention on Employment Policy № 122», available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_062 (Accessed 15 June 2015).

4. Onikiienko, V.V. (2013), *Rynok pratsi ta sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy: retroanaliz, problemy, liakhy vyrishennia: monohrafiia* [Labour market and social protection Ukraine: retroanaliz, problems, solutions: Monograph], Institute of Demography and Social Studies named after MV Ptukha NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

5. Libanova, E. Tsybmal, O. Lisohor, L. Marchenko, I. and Yarosh, O. (2014) *Perekhid na rynok pratsi molodi Ukrainy* [The transition to the labor market of young people Ukraine], Work4Youth publication series; № 11, ISSN: 2309-6780; 2309-6799 (web pdf), Zheneva, Switzerland.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine «On promoting social advancement and development of young people in Ukraine», Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1993, vol. 16, st.167.

7. The official site of Ministry of Youth and Sports of Ukraine, Resolution adopted on the results of a nationwide forum to address the issue of youth employment, solving the problems of youth unemployment, particularly its employment for first job (2014), *Rezoliutsiia pryiniata za rezultatamy provedennia Vseukrainskoho forumu, spriamovanoho na vyrishennia pytannia zainiatosti molodi, rozviazannia problem bezrobbittia molodi, zokrema yii pratsevlashtuvannia na pershe roboche mistse.*, available at:

http://dsmsu.gov.ua/media/2014/12/15/9/Proekt_rezoluciyi.pdf (Accessed 15 June 2015).

8. Stativka, N.V. and Batiuk, A.A. (2014). «Overcoming imbalances in the youth labor market methods of state regulation», *Podolannia dysbalansu na molodizhnomu rynku pratsi metodamy derzhavnoho rehuliuвання*, vol. 1, pp. 40–50.

9. The official site of International Labour Organization, The strategy of the International Labour Organization. Social security for all: building social protection floors and comprehensive social security systems, (2013) *Stratehiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi. Sotsialne zabezpechennia dlia vsikh: rozbudova minimalnykh rivniv sotsialnoho zakhystu ta vseosiaznykh system sotsialnoho zabezpechennia: uzahalnenyi vyklad.*, available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_233233.pdf (Accessed 15 June 2015).

10. Suvorova, V.V. and Mezentsev, Yu.M. (2010). «Effective youth employment as a condition for transition to innovative economy: essence, the institutional prerequisites for the formation», *Effektivnaya zanyatost molodezhi kak uslovie perehoda k innovatsionnoy ekonomike: suschnost, institutsionalnyie predposylki formirovaniya*, vol. 49, pp. 268–279.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2015 р.